

ULUSLARARASI
BEDİÜZZAMAN SEMPOZYUMU

— V —

**Rîsale-i Nur'a Göre
Kur'ân'ın İnsana Bakışı**

24-26 Eylül 2000 - İstanbul - TÜRKİYE

ISBN: 975-8719-04-1

Risale-i Nur'a Göre Kur'an'da Şefkat ve Merhamet

Prof. Dr. Abdulkadir Muhammed Ahmed*

Umarım ki, Allah-u Teala bana Arap dili ve tefsir ilimlerinde bundan sonra daha fazla ihtisas sahibi olmayı nasib eder. İlmî konularda araştırma yapmaya olan düşkünlüğüm, bir çok ilmî toplantıyı yakinen takip etmeme vesile oldu. Özellikle bu toplantılar Kur'an-ı Kerim ve tefsiri çerçevesinde gerçekleştirilmişse. Buradan hareketle, "Risale-i Nur açısından İnsana Kur'anî Bakış" başlığı altında Allah'ın izniyle gerçekleştirilen bu sempozyuma hazırladığım bir çalışmayla katılma cesareti gösterdim. Ancak benim için asıl zorluk bu sempozyumun "Risale-i Nur Külliyyatı" çerçevesinde oluşuydu. Öncelikle bu kitapları çevremde soruşturmaya başladım. Sonunda Sudan'da bulunan bazı Türk kardeşlerle tanıştım ve onların büyük yardımını gördüm. Ayrıca bütün Risale-i Nur külliyyatının Hartum'daki en büyük yayıncı olan Sudan Kitap Yayınevi'nde bulunduğunu öğrendim. Derhal oraya gittim ve Bediüzzaman Said Nursi tarafından telif edilen küçük risaleler de dâhil olmak üzere Risale-i Nur Külliyyatı'nın tamamına yakını temin ettim.

Allah'a hamd ve senadan sonra, sempozyum tertip heyetine ve Risale-i Nur'lara ulaşmam ve bu sempozyuma katılmam hususunda benimle mektuplaşarak beni teşvik eden Prof. Dr. Faris Kaya'ya teşekkür etmek istiyorum.

Tebliğimin başlığını "Risale-i Nur Penceresinden Kur'an'a Göre Şefkat ve Rahmet" şeklinde belirlemeyi uygun gördüm. Risalelerin tamamına ulaşamam

* Prof. Dr. Abdulkadir Muhammed Ahmed, 1957 yılında Khartoum (Sudan'da) doğdu. Ülkesinde yüksek tahsilini tamamladı. İngiltere Edinburgh Üniversitesi'nde doktorasını bitirdi. Halen Khartoum Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İslami Bölümler Başkanı olarak görev yapmaktadır.

da, Said Nursi'nin konu hakkındaki pek çok eserini incelemeye gayret ettim. Buradan hareketle Risale-i Nur Külliyyatı'nın genel bakış açısının yanı sıra, Kurtubî, İbn Kesir, Seyyid Kutup gibi müfessirlerin eserleriyle de kıyaslamalar yaparak konuyu işlemeye çalıştım.

“Risale-i Nur Penceresinden Kur'an'a Göre Şekfak ve Merhamet” konusu, Said Nursi'nin telif etmiş olduğu eserlerinde ortaya koyduğu ilim ummanından bir damla mesabesindedir. Bu konunun yanı sıra, bu sempozyuma iştirak eden çok alimler ve mütefekkirlerce ortaya konulan diğer mevzulardan azami derecede istifade edeceğimi umuyorum.

Said Nursi'nin hayatına kısa bir bakış:

Said Nursi miladi 1876-1960 yılları arasında yaşadı. Küçük yaşlarından itibaren İslami ilimler, Sarf ve Nahiv gibi ilimlerde çok ileri seviyelere ulaştı. İlminin yanı sıra eşsiz zekası ve güçlü hafızasıyla kendini gösterdi. Aynı zamanda matematik, astronomi, kimya, fizik, felsefe ve tarih kitapları okudu. Hatta bu ilim dallarından bazılarında kitap yazacak seviyeye gelmişti. Bu yüzden ona, ondaki fazileti ve ilmi kabullenme manasını ifade için “Bediüzzaman” denildi. Aynı zamanda Bediüzzaman İslam ümmetinin problemleri ve sıkıntılılarıyla yakından ilgilendi ve çözüm yolları gösterdi. Bu yoldaki mücadelesi engellenmek istendi ve ömrünün büyük kısmını zindanlarda, işkence ve baskı altında geçirdi.

Risale-i Nur'un tefsir metodu

Said Nursi, Nur risalelerini “Risale-i Nur Külliyyatı” ismi altında topladı. Eserlerinden dört tanesi temel eser özelliğini taşır. Bunlar Sözlere, Mektubat, Lem'alar ve Şualar'dır. Öncelikle benim bu eserlere verilen isimler dikkatimi çekmişti. Bunlar çok derin ve ince manalar ifade eder tabirlerdi.

Said Nursi'nin Kur'an-ı Kerim'i tefsir ederken seçtiği metodu iki kısımda incelemek mümkündür:

Birincisi; Tam anlamıyla tefsir ilminin esasları çerçevesinde her bir ayeti, ayet ve surelerdeki cümleleri tek tek sırasıyla tefsir eder. Bu ayetlerin tefsirinde kendi kelamını katmaz. Başka yorumlara yer vermez. Doğrudan ayeti tefsir eder. İsharattü'l-İ'caz isimli kitabıyla Fatiha Suresi tefsirini bu grupta ele alabiliriz.

İkincisi; Kur'an ayetlerinin tefsir edilmesinin yanı sıra, genel yorumlara da yer verilmesi. Açıklamak istediği bir meseleyi ele alırken ayetlere ve tefsirine de yer verir. Bir diğer ifadeyle ayetlerin tefsirinin yanı sıra başka meselelerin de izahı yapar ve tefsir o anlatımın bir parçası halindedir. Bir ayetin tefsirinin yanı sıra başka

konulara da yer verir veya ayetin manasını bir fikrin ispatı ve izahı için delil gösterir.¹

Risale-i Nur'un zikredilen bu özellikleri Kur'an-ı Kerim'in hakiki ve manevi açılardan mirasçısı olduğunu, asrın akıl ve idrakine en uygun izahları ihtiva ettiğini açıkça gösterir.²

Tebliğimize "Şefkat" ve "Rahmet" kavramlarının tarifleriyle başlayalım.

"Şefkat" kelimesinin sözlük manası

İbn Manzur'un Lisanü'l-Arab isimli eserinde şefkat kelimesinin sözlük manasıyla ilgili şu bilgilere yer verilir:

"Şefk ve şefkat, işfâk'tan türetilmiş iki isimdir. Şefk, incelik, acıma ve şefkat etme manasını taşır. Şefkatli olana şefik denir. Çoğulu şafakün'dür. Bir rivayete göre şair İshak b. Halef, İbnü'l-Muallâ'ya şöyle demiştir, Sen benim hayatımı istersin, ben ise şefkatten onun ölümünü dilerim. Çünkü ölüm mahrumiyetten daha şereflidir."

El-Leys'e göre şefk, korkma, sakınma anlamlarına gelir.³

"Rahmet" kelimesinin sözlük anlamı

İbn Manzur şu tanımı yapar:

"Rahmet, rikkat ve kalp yumuşaklığı demektir. Merhamet etme anlamına da gelir. Rahime ve terahhum kelimeleriyle aynı kökten gelir. Bir topluluğun terahhumu, birbirlerine karşı merhametli davranmaları demektir. Rahmet, mağfiret etme anlamına da gelir. Allah-u Teâlâ Kur'an'ı vafederken şöyle buyurur; 'Bu kitap, iman eden bir kavim için Rabb'inden bir basiret, hidayet ve rahmettir'.⁴ Yani Kur'an en ayrıntılı yollarıyla insanları hidayete ulaştırır ve rahmete vesiledir. Bir başka ayette de, 'Sizden iman edenler için bir rahmettir'⁵ buyrulur. Çünkü Kur'an, insanların imanına bir sebep olduğu için rahmettir. Merhamet de aynı kökten gelir. Allah Âzze ve Celle şöyle buyurur; 'Sonra iman edenlerden öyleleri vardır ki, sabrı ve merhameti tavsiye ederler.'⁶ Yani iman eden bu kişiler birbirlerine karşı rahmetle, acıyarak ve şefkatle hayrı tavsiye ederler. 'Rahmetullahi aleyh' tabirinde de aynı manalar vardır. Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur; 'Allah'ın rahmeti ihsan

¹ Dr. Ahmed Şükrü Şebsuğ, "Ulümü'l-Kur'an ve'l-Tefsir fi Resâli'n-Nur", Bediüzzaman Said Nursi Fikretühü ve Da'vetühü, s. 82.

² Prof. Dr. Ahmed Akgündüz, Risale-i Nur: Yeni İman Okulu, Uluslar arası Bediüzzaman Sempozyumu, İstanbul-1992, s. 190.

³ İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, C. 10, s. 179/180.

⁴ A'raf Suresi, 203.

⁵ Tevbe Suresi, 61.

⁶ Beled Suresi, 17.

sahiplerine yakındır'.⁷ Bu ayette geçen rahmet kelimesinin son harfi olarak müenneslik (dişilik) 'tê'si yerine normal 'tê' harfi kullanılmıştır. Bunun sebebi olarak, bu kelimenin gerçekte müennes (dişi manayı ifade eden kelime) olmadığı gösterilir."⁸

El-Ezherî ise şöyle der:

"Bu ayetteki rahmet kelimesinin son harfi 'tê' olarak yazılsa da aslen 'hê'dir. İkrime şu ayetlerde geçen rahmet kelimelerine şöyle anlam verir; 'Ve immâ tu'ri-zanne anhüm ibtiğâe rahmetin min Rabbike'⁹ ayetindeki rahmet rızık manasındadır. 'Vemâ erselnâke illâ rahmeten lil-âlemîn'¹⁰ ayetindeki rahmet ikram ve ihsan manasındadır. 'Ve iz ezakna'n-nâse rahmeten min ba'di darrâ'¹¹ ayetindeki rahmet kelimesi ise büyük bir sıkıntı ve açlıktan sonra verilen hayat ve rızık anlamını ifade eder."

Aynı kökten türetilen Rahman ise, Allah'ın isimlerinden birisidir. El-Ezheri bu konuda şöyle der: "Bir başka varlık için Rahman denilmesi caiz değildir. Rahman ancak Allah'tır. Çünkü Rahman, rahmeti her şeyi kuşatan anlamındadır."

El-Ezherî, Ebu'l-Abbas'ın Fatiha suresinde geçen "Errahmanu'r-Rahim" ifadesi hakkında şöyle dediğini nakleder:

"Birbiriyle aynı manayı taşıyan, ancak iki farklı dilden gelen iki isimdir. Rahman İbranice, Rahim Arapça'dır."

İbn Abbas şöyle demiştir:

"Her iki isim de rakîk, yani ince ve latif manalar taşır. Ancak birisi diğerine göre daha rakîktir. Bu Rahman ismidir. Rahim ise, yarattığı bütün varlıklara muhtaç oldukları rızıkı verme, ihsan etme manasına gelir."¹²

Ruhm kelimesi de rahmet manasındadır. Bir kişi bir başkasına karşı merhametli ve iyiliksever bir şekilde yaklaştığında "vemâ akrabü ruhmün fülân" (Falan kişiye ne kadar merhametli) denilir. "Ve arandâ en yübdî lehümâ Rabbühümâ hayran minhü zekâten ve akrabü ruhmâ"¹³ ayet-i kerimesinde ifade buyurulduğu gibi.

Ümmün Ruhmün (Merhametli Ana) veya Ümmü'r-Ruhm (Merhametin Anası) tabirleri Mekke için kullanılmıştır. Örneğin Ümmü'r-Ruhm denildiğinde bu şehrin rahmet ve merhamet kaynağı olduğu kastedilmiş olur. Aynı şekilde el-Merhume, Resulüllah'ın (a.s.m.) ve diğer iman edenlerin hicret ettikleri Medine için kullanılmıştır. Diğer yandan Allah, kendi inayet ve yardımına da Rahmet demiştir. Çünkü O'nun inayeti tıpkı yağmur gibi semadan iner.

⁷ A'raf Suresi, 56.

⁸ İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, c. 12, s. 230.

⁹ İsrâ Suresi, 28.

¹⁰ Enbiya Suresi, 107.

¹¹ Yunus Suresi, 21.

¹² İbn Manzur, A.g.e., C. 12, s. 231.

¹³ Keht Suresi, 81.

Zülkarneyn'in kisasından bahsedilirken "Kâle hâzâ rahmetün min Rabbî..."¹⁴ buyrulur. Burada, "Allah'ın verdiği inayet ve rahmetle bu seddi kurdum" manası kastedilmiştir.¹⁵

Bütün varlıklar üzerinde görülen Allah'ın rahmeti

Said Nursi, Allah'ın rahmetini ihtiva eden "Bismillahirrahmanirrahim" üzerinde uzun uzadıya durur. Bu kavramdan hemen her şeyin feyizlendiğini söyler ve şöyle der:

"Besmelenin rahmet noktasında parlak bir nuru, sönük aklıma uzaktan gördü. Onu, kendi nefsim için, nota suretinde kaydetmek istedim. Ve yirmi otuz kadar sırlar ile, o nurun etrafında bir daire çevirmekle avlamak ve zaptetmek arzu ettim. Fakat, maatteessüf, şimdilik o arzuma tam muvaffak olamadım. Yirmi otuzdan beş altına indi."¹⁶

Malumdur ki, Kur'an'daki Berâe Suresi hariç bütün sureler besmeleyle başlar. Aynı şekilde Neml Suresi 29-30. ayetlerde Yemen melikesi Belkıs'ın komutanlarına şöyle dediği aktarılır:

"Beyler, ulular. Bana çok önemli bir mektup bırakıldı. Mektup Süleyman'dandır ve 'Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla' diye başlamaktadır."

Said Nursi besmele hakkında kaleme aldığı risalesinin Birinci Sır başlığı altında, varlıklar üzerine vurulan üç tane Rububiyet mühründen bahseder. Bunlardan birisi kainat üzerine, ikincisi dünya üzerine, üçüncüsü ise insan siması üzerine vurulmuştur.

"*Bismillâhirrahmânirrahîm*'in bir cilvesini şöyle gördüm ki:

Kâinat simasında, arz simasında ve insan simasında, birbiri içinde birbirinin numunesini gösteren üç sikke-i rububiyet var.

Biri, kâinatın heyet-i mecmuasındaki teavün, tesanüd, teânuk, tecavübden tezahür eden sikke-i kübrâ-yı Ulûhiyettir ki, *Bismillâh* ona bakıyor.

İkincisi, küre-i arz simasında, nebâtat ve hayvanâtın tedbir ve terbiye ve idaresindeki teşabüh, tenasüp, intizam, insicam, lûtufluk ve merhametten tezahür eden sikke-i kübrâ-yı Rahmâniyettir ki, *Bismillâhirrahmân* ona bakıyor.

Sonra, insanın mahiyet-i câmiyasının simasındaki letâif-i refet ve dekaik-i şefkat ve şuaât-ı merhamet-i İlâhiyeden tezahür eden sikke-i ulyâ-yı Rahîmiyettir ki, *Bismillâhirrahmânirrahîm*'deki *er-Rahîm* ona bakıyor.

Demek, *Bismillâhirrahmânirrahîm*, sahife-i âlemde bir satır-ı nuranî teşkil eden üç sikke-i ehadiyetin kudsî ünvanıdır ve kuvvetli bir haytıdır ve parlak bir hattıdır. Yani, *Bismillâhirrahmânirrahîm*, yukarıdan nüzul ile, semere-i kâinat ve âlemin

¹⁴ Kehf Suresi, 98.

¹⁵ İbn Manzur, A.g.e., c. 12, s. 232.

¹⁶ Kaynaklı İndeksli Lügatli Risale-i Nur Külliyyatı (RNK), İstanbul-1996, c. 1, s. 632.

nüsha-i musaggarası olan insana ucu dayanıyor. Ferşi Arşa bağlar, insanî arşa çıkmaya bir yol olur.”¹⁷

Said Nursi Şualar isimli eserinde Rahmaniyet ve Rahimiyet üzerinde durur. Öncelikle şu ayet-i kerimeye yer verir:

“De ki; Şayet Rabb'imın kelimeleri için denizler mürekkep olsaydı, bir o kadar da misli getirilseydi, Rabb'imın kelimeleri bitmeden denizler tükenirdi.”¹⁸

Ayet üzerinde yorum yaparken ilhamın mahiyetini, hikmetini ve neticesini anlatır ve bunları Dört Nur halinde sıralar. Birinci ve İkinci Nur başlığı Rahmaniyet ve Rahimiyetle alakalıdır. Burada şu değerlendirmeleri yapar:

“*Birincisi*: Teveddüd-ü İlâhî denilen kendini mahlûkatına fiilen sevdirdiği gibi, kavlen ve huzuren ve sohbeten dahi sevdirmek, vedûdiyetin ve rahmâniyetin muktezasıdır.

“*İkincisi*: İbâdının dualarına fiilen cevap verdiği gibi, kavlen dahi perdeler arkasında icabet etmesi, rahîmiyetin şe'nidir.”¹⁹

Said Nursi konuyla ilgili değerlendirme yaptığı bir başka risalesinin Üçüncü Sır başlığı altında Rahmet-i İlahiyeyi ele alır. Burada, önemine binaen Rahmet kelimesini sürekli olarak tekrar eder. Bu yorumlardan bazı bölümlerini aktarmak gerekirse:

“Şu hadsiz kâinatı şenlendiren, bilmüşahede, rahmettir. Ve bu karanlıklı mevcudatı ışıklandıran, bilbedâhe, yine rahmettir. Ve bu hadsiz ihtiyacat içinde yuvarlanan mahlûkatı terbiye eden, bilbedâhe, yine rahmettir. Ve, bir ağacın bütün heyetiyle meyvesine müteveccih olduğu gibi, bütün kâinatı insana müteveccih eden ve her tarafta ona baktıran ve muavenetine koşturan, bilbedâhe, rahmettir. Ve bu hadsiz fezayı ve boş ve hâli âlemi dolduran, nurlandıran ve şenlendiren, bilmüşahede, rahmettir. Ve bu fâni insanı ebede namzet eden ve ezelfi ve ebedî bir Zâta muhatap ve dost yapan, bilbedâhe, rahmettir.

Ey insan! Madem rahmet böyle kuvvetli ve cazibedar ve sevimli ve medetkâr bir hakikat-i mahubedir. *Bismillâhirrahmânirrahîm* de, o hakikate yapış ve vahşet-i mutlakadan ve hadsiz ihtiyâcâtın elemlerinden kurtul. Ve o Sultan-ı Ezel ve Ebedin tahtına yanaş ve o rahmetin şefkatiyle ve şuâatıyla o Sultana muhatap ve halil ve dost ol.

Evet, kâinatın envânını hikmet dairesinde insanın etrafında toplayıp, bütün hâcâtına kemâl-i intizam ve inâyetle koşturmak, bilbedâhe, iki hâletten birisidir:

Ya kâinatın herbir nev'i, kendi kendine insanı tanıyor, ona itaat ediyor, muavenetine koşuyor-bu ise yüz derece akıldan uzak olduğu gibi, çok muhâlâtı intaç ediyor; insan gibi bir âciz-i mutlakta en kuvvetli bir sultan-ı mutlakın kudreti bulun-

¹⁷ RNK, c. 1, s. 632.

¹⁸ Kehf Suresi, 109.

¹⁹ RNK, C. 1, s. 907.

mak lâzım geliyor. Veyahut bu kâinatın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlakın ilmiyle bu muavenet oluyor. Demek, kâinatın envâi insanı tanıyor değil; belki insanı bilen ve tanıyan, merhamet eden bir Zâtın tanınmasının ve bilmesinin delilleridir.

Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki, bütün envâ-i mahlûkatı sana müteveccihen muavenet ellerini uzattıran ve senin hâcetlerine lebbeyk dedirten Zât-ı Zülcelâl seni bilmesin, tanımasın, görmesin?

Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de Onu bil, hürmetle bildiğini bildir. Ve kat'iyen anla ki, senin gibi zaif-i mutlak, âciz-i mutlak, fakir-i mutlak, fânî, küçük bir mahlûka bu koca kâinatı musahhar etmek ve onun imdadına göndermek, elbette hikmet ve inâyet ve ilim ve kudreti tazammun eden hakikat-i rahmettir.

Elbette böyle bir rahmet, senden küllî ve hâlis bir şükür ve ciddî ve sâfi bir hürmet ister. İşte, o hâlis şükürün ve o sâfi hürmetin tercümanı ve ünvanı olan *Bismillâh irrahmân irrahîm*'i de, o rahmetin vusulüne vesile ve o Rahmân'ın dergâhında şefaathçi yap.²⁰

Rahmetin bizzat kendisi, bu fani insanı sonsuzluk ve bekaya müştak hale getirmiş, insanı Rabbü'l-Alemin olan Allah'ın hitabına mülaki olacak bir seviyeye çıkarmış, Allah'ın fazlına ve keremine mazhar etmiştir.

Altıncı Sır başlığı altında Said Nursi, Allah'ın rahmetinin en büyük vesîsesi ve en etkili şefaathçisi olduğunu vurgular.

Said Nursi, Allah'ın rahmetinin bütün mahlukat üzerinde görülen yansımaları üzerinde uzun uzadıya durduktan sonra, önemli bir noktaya parmak basar. Bu nokta, Cehennem varlığıdır. Bazı insanların zihnine yer eden Cehennem varlığının rahmete ters düştüğüne dair şüphe ve düşüncelerin izalesi için önemli açıklamalar yapar. Bu konuyu Şualar isimli kitabında iki nükte altında ele alır:

“Birinci Nükte:

Cehennem fikri, geçmiş iman meyvelerinin lezzetlerini korkusuyla kaçırmıyor. Çünkü, hadsiz rahmet-i Rabbâniye, o korkan adama der: "Bana gel, tevbe kapısıyla gir. Tâ Cehennem vücutu, değil korkutmak, belki sana Cennetin lezzetlerini tam bildirsin ve senin ve hukuklarına tecavüz edilen hadsiz mahlûkatın intikamlarını alsın, sizi keyiflensin.

...

Evet, Cehennem ise, hayr-ı mahz olan daire-i vücudun Hâkim-i Zülcelâlinin hakîmâne ve âdilâne bir hapishane vazifesini gören dehşetli ve celâlli bir mevcut ülkesidir. Hapishane vazifesini de görmekle beraber, başka pek çok vazifeleri var.

²⁰ RNK, c. 1, s. 633.

İkinci Nükte:

Cehennemin vücudu ve şiddetli azabı, hadsiz rahmete ve hakiki adalete ve israfsız, mizanlı hikmete zıddiyeti yoktur. Belki rahmet ve adalet ve hikmet, onun vücudunu isterler. Çünkü, nasıl bin mâsumların hukukunu çiğneyen bir zâlimi cezalandırmak ve yüz mazlum hayvanları parçalayan bir canavarı öldürmek, adalet içinde mazlumlara bin rahmettir. Ve o zâlimi affetmek ve canavarı serbest bırakmak, birtek yolsuz merhamete mukabil, yüzer biçarelere yüzer merhametsizliktir.

Aynen öyle de, Cehennem hapsine girenlerden olan kâfir-i mutlak, küfrüyle hem esmâ-i İlâhiyenin hukukuna inkâr ile tecavüz, hem o esmâya şehadet eden mevcudatın şehadetlerini tekzip ile hukuklarına tecavüz ve mahlûkatın o esmâya karşı tesbihkârâne yüksek vazifelerini inkâr etmekle hukuklarına tecavüz ve kâinatın gaye-i hilkatî ve bir sebep-i vücudu ve bekası olan tezâhür-ü rububiyet-i İlâhiyeye karşı ubûdiyetlerle mukabelelerini ve aynadarlıklarını tekzip ile hukukuna bir nevi tecavüz ettiği haysiyetiyle öyle azîm bir cinayet, bir zulümdür ki, affa kabiliyeti kalmaz...²¹

Aynı şekilde Said Nursi Mesnevi-i Nuriye isimli eserinde de bu konuya değinmiştir. Burada İslamiyet'in kâfirleri dahi kuşatan umumi bir rahmet olduğunu söyler. Şöyle der:

“İslâmiyet, bütün insanlara bir nur, bir rahmettir. Kâfirler bile onun rahmetinden istifade etmişlerdir. Çünkü, İslâmiyetin telkinatiyle küfr-i mutlak, inkâr-ı mutlak, şek ve tereddüde inkılâp etmiştir. O telkinatın kâfirlerde de yaptığı in'ikâs ve tesirat sayesinde, kâfirlerin, hayat-ı ebediye hakkında ümitleri vardır. Bu sayede, dünya lezzetleri ve saadeti onlarca tamamıyla zehirlenmez. Bütün bütün o lezzetler elemelere inkılâp etmez. Yalnız tereddütleri vardır. Tereddüt ise, her iki tarafa bakılır. Deveküşü gibi, tam mânâsıyla ne kuş olur ve ne de deve olur. Ortada kalarak her iki tarafın zahmetinden kurtulur.”²²

Rahmet olarak Resulü Allah (a.s.m.)

Said Nursi Rahmetin en büyük vesile olduğunu vurguladıktan sonra, insanlar arasında rahmetin en güzel örneği, en faziletli temsilcisi, rahmeti en güzel şekilde anlatan dili, rahmete çağıranların en şerefli bir zattan bahseder, Onun hakkında Kur'an-ı Kerim “Rahmeten lil-âlemîn”²³ olarak bahseder. O, sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'dir (a.s.m.). Böylesi ebedi bir hazineye ulaşmanın en güzel yolu sünnet-i seniyyeye ittibadır. Said Nursi, Resulü Allah'a (a.s.m.) vâsıl olabilmenin en önemli vesilesi olarak salavatı gösterir. Salavat, rahmet manasına gelir ve salavatı dile getirmenin mücesssem hale gelmiş olan Resulü Allah'a (a.s.m.)

²¹ RNK, c. 1, s. 966

²² RNK, c. 2, s. 1276.

²³ Enbiya Suresi, 107.

rahmet olmasıdır. Aynı zamanda salavat, rahmeten lîl-âlemin olan Resûlüllah'a (a.s.m.) vasıl olmanın en önemli vesilesidir.

Resulüllah'ın (a.s.m.) ümmetine olan rahmeti

Said Nursi, Lem'alar isimli eserinde Resulüllah'ın (a.s.m.) ümmetine olan rahmeti ve re'feti üzerinde ayrıntılı olarak durur. Bu açıklamalarını ise şu ayet-i kerime çerçevesinde yapar: "Andolsun ki, size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir. (Ey Muhammed!) Eğer senden yüz çevirirlerse de ki, Allah bana yeter. Ondan başka ilah yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir."²⁴

Said Nursi bu iki ayet-i kerimeden hareketle yorumlarını iki nükte çerçevesinde yapar. Birinci Nükte'de şunları söyler:

"Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın ümmetine karşı kemâl-i şefkat ve merhametini ifade ediyor.

Evet, rivayet-i sahiha ile, mahşerin dehşetinden herkes, hattâ enbiya dahi "nefsî, nefsi" dedikleri zaman, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm "ümme'ti, ümmeti"²⁵ diye refet ve şefkatini göstereceği gibi, yeni dünyaya geldiği zaman, ehl-i keşfin tasdikıyla, validesi onun münâcâtından "ümme'ti, ümmeti" işitmiş. Hem bütün tarih-i hayatı ve neşrettiği şefkatkârâne mekârim-i ahlâk, kemâl-i şefkat ve re'fetini gösterdiği gibi, ümmetinin hadsiz salâvatına hadsiz ihtiyaç göstermekle, ümmetinin bütün saadetleriyle kemâl-i şefkatinden alâkadar olduğunu göstermekle hadsiz bir şefkatini göstermiş.

İşte bu derece şefkatli ve merhametli bir rehberin sünnet-i seniyyesine mûraat etmemek ne derece nankörlük ve vicdansızlık olduğunu kıyas eyle."²⁶

Bu açıklamaların ardından İkinci Nükte'de yukarıda zikrettiğimiz ayet-i kerimede geçen "Raûfün Rahîm" isimleri üzerinde yoğunlaşır. Bu Nükteyi Resulüllah'ın (a.s.m.) torunları olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e olan şefkati ve re'fetine tahsis etmiştir. Said Nursi'ye göre bu şefkat ve re'fet sadece fitrî bir yakınlıktan kaynaklanmaz. Bilakis, Resulüllah'ın (a.s.m.) çok şumullü olan nübüvvet görevinin önemli bir yansımasını üzerinde taşır. Said Nursi bu konuda şöyle der:

"Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, küllî ve umumî vazife-i nübüvvet içinde bazı hususî, cüz'î maddelere karşı azîm bir şefkat göstermiştir. Zâhir hale göre o azîm şefkati o hususî, cüz'î maddelere sarf etmesi, vazife-i nübüvvetin fevkalâde ehemmiyetine uygun gelmiyor. Fakat hakikatte o cüz'î madde, küllî, umumî

²⁴ Tevbe Suresi, 206.

²⁵ *Buhari*, Tevhid: 36, Tefsir: 17, Süre 5, Fiten: 1; *Müslim*, İmân: 326, 327; *Tirmizî*, Kıyâmet: 10; *Dârimi*, Mukaddime: 8.

²⁶ RNK, c. 1, s. 586.

bir vazife-i nübüvvetin medarı olabilecek bir silsilenin ucu ve mümessili olduğundan, o silsile-i azîmenin hesabına, onun mümessiline fevkalâde ehemmiyet verilmiş.

Meselâ, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Hazret-i Hasan ve Hüseyin'e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkalâde şefkat ve ehemmiyet-i azîme, yalnız cibillî şefkat ve hiss-i karâbetten gelen bir muhabbet değil, belki vazife-i nübüvvetin bir hayt-ı nurânîsinin bir ucu ve verâset-i Nebeviye'nin gayet ehemmiyetli bir cemaatinin menşei, mümessili, fihristesi cihetiyledir.

Evet, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Hazret-i Hasan'ı (r.a.) kemâl-i şefkatinden kucağına alarak başını öpmesiyle, Hazret-i Hasan'dan (r.a.) teselsül eden nurânî nesl-i mübarekenden, Gavs-ı Âzam olan Şah-ı Geylânî²⁷ gibi pek çok mehdî-misal verese-i nübüvvet ve hamele-i şeriat-ı Ahmediye (a.s.m.) olan zatların hesabına Hazret-i Hasan'ın (r.a.) başını öpmüş. Ve o zatların istikbalde edecekleri hizmet-i kudsiyelerini nazar-ı nübüvvetle görüp takdir ve istihsan etmiş. Ve takdir ve teşvike alâmet olarak, Hazret-i Hasan'ın (r.a.) başını öpmüş.

Hem Hazret-i Hüseyin'e karşı gösterdikleri fevkalâde ehemmiyet ve şefkat, Hazret-i Hüseyin'in (r.a.) silsile-i nuraniyesinden gelen Zeynelâbidin, Cafer-i Sadık gibi eimme-i âlişan ve hakikî verese-i Nebeviye gibi çok mehdîmisal zevât-ı nuraniyenin namına ve dîn-i İslâm ve vazife-i risalet hesabına boynunu öpmüş, kemâl-i şefkat ve ehemmiyetini göstermiştir.

Evet, zât-ı Ahmediyenin (a.s.m.) gayb-âşinâ kalbiyle, dünyada Asr-ı Saadetten ebed tarafında olan meydan-ı haşri temâşâ eden ve yerden Cenneti gören ve zeminden gökteki melâikeleri müşahede eden ve zaman-ı Âdem'den beri mazi zulûmatının perdeleri içinde gizlenmiş hâdisâtı gören, hattâ Zât-ı Zülcelâlin rüyetine mazhar olan nazar-ı nurânîsi, çeşm-i istikbal-bînîsi, elbette Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in arkalarında teselsül eden aktab ve eimme-i verese ve mehdîleri görmüş ve onların umumu namına başlarını öpmüş. Evet, Hazret-i Hasan'ın (r.a.) başını öpmesinden, Şah-ı Geylânî'nin hisse-i azîmesi var."²⁸

Resulullah'ın (a.s.m.) re'feti ve şefkatiyle ilgili konulara yer veren İslami kitaplara ve özellikle Said Nursi'nin üzerinde durduğu "Raûfün Rahîm" ifadeleri hakkındaki diğer alimlerin değertendirmelerine temas etmek gerekirse; Örneğin, Kadı İyaz "eş-Şifa bi-Ta'rîfi Hukûkî'l-Mustafa" isimli eserinde, Resulullah'ın (a.s.m.) bütün varlıklara olan rahmeti konusuna özel bir bölüm ayırmıştır. Bu bölümde Kadı İyaz şöyle der:

²⁷ Şeyh Abdülkadir Geylanî, h. 470 yılında doğdu. Bağdat'a ilim tahsil için gitti. Ebu Said el-Muharremî'den hadis ve fıkıh dersi aldı. Maneviyat büyüklerindedir. Eserlerinden bazıları el-Gunye, Fütuhu'l-Gayb ve Fethu'r-Rabbani'dir. 90 yaşındayken vefat etti. Talebelerine ilim tahsil yaptırdığı medresesine h. 561 yılında defnedildi.

²⁸ RNK, c. 1, s. 587.

Onun bütün varlıklara karşı olan şefkati, re'feti ve rahmeti konusuna gelirsek. Allah-u Teala, "29 ...Sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir" buyurmuştur. Bir başka ayette ise, "Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik" buyrulur. Bazı kişiler Resulüllah'ın (a.s.m.) faziletinden dolayı Allah-u Teala'nın kendi isimlerinden ikisini onun için (Raûf ve Rahim isimleri) söylemiştir.

Kadı İyaz, Resulüllah'ta (a.s.m.) bulunan şefkatten dolayı ona böyle bir makam verildiğini söyler. Bu çerçevede, ümmetine kolay ve hafif mükellefiyetlerin yüklenmesi, onları korkutacak veya ağır gelecek davranışlardan uzak durmasını da değerlendirebiliriz. Tıpkı şu hadis-i şerifte ifade buyrulduğu gibi: "Eğer ümmetime zor gelmeyecek olsaydı, her abdest alışlarında misvak kullanmalarını emrederdim." Onun ümmetine olan şefkatini gösteren bir başka örnek; Kavmi onu yalanladığı zaman Cebrail (a.s.) geldi ve "Allah kavminin sana söylediklerini ve seni inkar edişlerini işitti. Dağlar meleğine senin emirlerini yerine getirmesini emretti." Dedi. Dağlar meleği ona seslendi, ona selam verdi ve dedi ki: "İsteddiğini emret. Eğer dilersem üzerinde durdukları yerin altını üstüne getireyim." Bunun üzerine Resulüllah (a.s.m.) şöyle buyurdu: ""Ben tam tersine onların sulbünden sadece Allah'a ibadet eden ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan bir neslin çıkarmasını Allah'tan diliyorum."30

Resulüllah'ın (a.s.m.) rahmetine dair bir başka örnek; Hz. Aişe (r. Anha) bir gün devesine binmek isterken zorlanır ve deveye biraz eziyet verir. Bunun üzerine Resulüllah (a.s.m.) şöyle buyurur: "Yumuşaklıkla davran."31

Aynı şekilde Zemahşeri'nin el-Keşşâf isimli eserinde de Tevbe Suresi'nde geçen "Raûfün Rahim" ifadeleri tefsir edilmektedir. Zemahşeri şöyle der: "Allah-u Teala kendi isimlerinden ikisini Resulüllah'ın (a.s.m.) dışında hiç kimse için kullanmamıştır."32

Bir başka ayet-i kerimde de yine Resulüllah'ın (a.s.m.) rahmetine işaret vardır: "O vakit Allah'tan bir rahmet ile yumuşak davrandın. Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp gideceklerdi Şu halde onları affet. Bağışlanmaları için dua et. İş hakkında onlara danış..."33

Kurtubî, "el-Camiu li-Ahkâmi'l-Kur'an" isimli eserinde bu ayeti tefsir ederken şunları söyler: "Uhud harbinin hemen akabinde Resulüllah (a.s.m.) görevini ve emirlerini yerine getirmeyen bazı sahabeye karşı sert davranmamış, bilakis onlara yumuşaklıkla muamele etmişti. Bunu Allah'ın tevfiikiyle gerçekleştirmiş, bu manayı ifade etmek için de ayet-i kerimde 'linte' denilmiştir. Ayrıca Hz. Nebi'nin (a.s.m.) bir diğer sıfatı olarak kaba ve katı yürekli olmaması zikredilmiştir.

29 Kadı İyaz, Şifa, s. 122.

30 Kadı İyaz, A.g.e., s. 125.

31 Kadı İyaz, s. 126.

32 Zemahşeri, el-Keşşâf an Hakaikı Gavâmi'it-Tenzîl ve Ujûni'l-Ekâvil fi Vücûhi'l-Te'vil, c. 2, s. 223.

33 Â-i İmran Suresi, 159.

Kalp katılığı, astık suratlı olma, hoşnut olmama, şefkat ve merhamet azlığı şeklinde açıklanabilir.

Ayette geçen "İenfaddû" ifadesi "parçalanıp gidecekler" manasındadır. Bu açıdan kastedilen mana şudur: "Ey Muhammed, eğer yumuşak kalpliliğin olmasaydı, sana yakın olanların gözündeki haşmet ve heybetin kaybolur ve onlara olan yakınlığın ortadan kalkardı."³⁴

İbn Kesir tefsirinde Resulü Allah'ın (a.s.m.) rahmetini ifade eden Âl-i İmran Suresi ile Tevbe Suresi'ndeki mezkur ayetler arasında irtibat kurar. Âl-i İmran Suresi 159. ayette geçen "Allah'tan bir rahmet olarak onlara yumuşaklıkla davrandın" ifadesini şöyle yorumlamıştır: "Bu yumuşak davranma, Allah'ın bir rahmetidir." Hasan el-Basri ise şöyle der: "Bu, Hz. Muhammed'in (a.s.m.) doğrudan Allah tarafından verilen ahlakındandır."³⁵ Bu ayet-i Kerime mana itibarıyla şu ayet-i kerimeye yakındır: "Sizin içinizden öyle bir Resul geldi ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. Mü'minlere çok düşkün, çok şefkatli ve merhametlidir."³⁶

Anne-babanın rahmetleri

Said Nursi anne-babaya, özellikle yaşlılık dönemlerinde rahmetle davranmanın bir vecibe olduğu üzerinde durur. Bu yorumlarının dayandığı temel ise şu ayet-i kerimedir: "...Onlardan birisi veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, onlara 'öf' bile deme. Onları azarlama. İkisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat ger ve 'Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi sen de onlara öyle rahmet et' diyerek dua et."³⁷

Bu ayeti yorumlarken Said Nursi şunları söyler:

Bu ayetle, "beş cihetle gayet mucizâne bir surette ihtiyar peder ve valideye karşı hürmete ve şefkate evlâtları davet ediyor. Ve madem İslâmiyet dini, ihtiyarlara hürmet ve merhameti emrediyor. Ve madem insanîyet fıtratı, ihtiyarlara karşı hürmet ve merhameti iktiza ediyor."³⁸

Aynı ayeti Kurtubi şöyle yorumlar:

"Onlara rahmetli bir şekilde alçakgönüllülük kanatlarını ger, ifadesi, anne-babaya karşı şefkat ve merhamet gösterilmesi manasını ifade eden bir istiareddir. Onların emir ve isteklerine tıpkı efendinin isteklerine boyun eğen bir hizmetçi gibi amade olma manasını taşır. Tıpkı Said el-Müseyyeb'in işaret ettiği gibi. Kanatları germe şeklinde bir benzetmenin yapılması ise, yavrularının üzerine kanatlarını ge-

³⁴ Kurtubi, Tefsir, c. 3, s. 248-249.

³⁵ İbn Kesir, Tefsir, c. 2, 139-140.

³⁶ Tevbe Suresi, 128.

³⁷ İsra Suresi, 23, 24.

³⁸ RNK, c. 1, s. 709.

ren kuşu akla getirir. Alçakgönüllülük ise onlara yumuşaklıkla davranmak demektir.”

Kurtubi bu ayeti açıklarken şu noktaya da dikkat çeker: “Burada belki ilk muhatap Resulüllah’tır. Ancak asıl murad bütün ümmettir. Çünkü bu ayetin nazil olduğunda Resulüllah’ın (a.s.m.) anne-babası yoktu.”³⁹

Bir başka ayette aynı mana ifade edilirken “züll” yani “alçakgönüllülük” zikredilmemiştir. “Sana tabi olan mü’minlere kanadını ger”.⁴⁰ Burada hakkın azameti ve tekidi cihetine işaret vardır. “Mine’r-rahmeti” ibaresinde yer alan “min” ise tür manasının beyanı içindir. Yani bu kanat germe işinin hangi vasıflarla ve özelliklerle olacağı ifade edilmektedir. Ardından Allah-u Teala evlatları anne-babalarına karşı merhametle davranmaları ve onlar için dua etmelerini emretmektedir. Tıpkı küçükken onların gösterdikleri merhamet ve yakınlık gibi. Çünkü onlar çok küçük, hiçbir şeyden habersiz ve çok muhtaç olunan bir vaziyette iken evlatlarını kendi nefislerine tercih etmişlerdir. Geceleri uykusuz kalmışlar, kendileri aç da olsalar çocuklarını doyurmuşlar, kendileri açık da olsa evlatlarını giydirmişlerdir. Onların bu iyiliklerine ancak tıpkı çocukluk dönemlerindeki vaziyete benzer bir hale geldikleri ihtiyarlık çağında cevap verilebilir. Bu dönemlerinde onlara karşı şefkatle davranmak ve ihtiyaçlarını karşılamak gerekir.”⁴¹

Seyyid Kutup, Fî Zılâli'l-Kur’an isimli tefsirinde, bu ayette gizli olan manalar hakkında şunları söyler:

“Çok tatlı bir dille konuşarak, lütufla davranmak, onların kalplerini incitmeden şefkatli bir şekilde davranmak anlamı vardır. Bu öyle bir merhamettir ki, onların en küçük istek ve arzularına cevap vermek ve gönüllerini yapmaktır.”⁴²

Şefkat kahramanları olarak kadınlar

Said Nursi şefkati kadınlarla irtibatlandırır. Çünkü, kadınlardaki şefkat onları çocukları için kendilerini feda etme noktasına getirebilmektedir. Bu konuda şunları söyler:

“Risale-i Nur’un en mühim bir esası şefkat olmasından, nisâ taifesi şefkat kahramanları bulunmaları cihetiyle daha ziyade Risale-i Nur’la fitraten alâkadarlardır. Ve lillâhilhamd bu fitrî alâkadarlık çok yerlerde hissediliyor. Bu şefkatteki fedakârlık, hakikî bir ihlâsı ve mukabelesiz bir fedakârlık mânâsını ifade ettiğinden, şimdi bu zamanda pek çok ehemmiyeti var.

Evet, bir valide veledini tehlikeden kurtarmak için hiçbir ücret istemeden ruhunu feda etmesi ve hakikî bir ihlâs ile vazife-i fitriyesi itibarıyla kendini evlâdına kurban etmesi gösteriyor ki, hanımlarda gayet yüksek bir kahramanlık var. Bu kah-

³⁹ Kurtubi, Tefsir, c. 10, s. 243-244.

⁴⁰ Suara Suresi, 211.

⁴¹ Kurtubi, A.g.e., c. 10, s. 243-244.

⁴² Seyyid Kutup, Fî Zılâli'l-Kur’an, c. 2, s. 2221-2222.

ramanlığın inkişafı ile hem hayat-ı dünyeviyesini, hem hayat-ı ebediyesini onunla kurtarabilir."⁴³

Sonuç

Bu çalışmamızda şefkat ve rahmet kelimelerinin lügat manalarını ele aldık. Risale-i Nur ışığında rahmetin muhtelif türlerini ortaya koymaya çalıştık. Gördük ki, Allah-u Teala'nın rahmeti bütün varlıklara, hatta kafirlere dahi şamildir. Sonra, Resulullah'ın (a.s.m.) ümmetine olan rahmetinin dünya hayatlarına ve haşir gününe olan yansımalarını gördük. Ardından anne-babaya, özellikle de ihtiyarlık çağlarında rahmetle muamele etmenin önemi üzerinde durduk. En son olarak da, kadınlardaki şefkat ve merhametin boyutlarına temas ettik.

Rahmet kelimesini ve aynı kökten türetilen diğer kelimeleri ele alırken, bu kelimenin ayet-i kerimelerde nasıl zikredildiğine yer verdik. Aynı şekilde rahmetin önemine işaret eden sünnet-i Nebevîden örnekler aktardık. Sonuç olarak Said Nursi'nin bu güzel haslet üzerine neden bu kadar durduğunu, karşılıklı sevgi ve fedakarlık için böyle bir hasletin ne kadar gerekli olduğunu ve buradan hareketle faziletli bir insan toplumunun oluşturulması için böyle bir haslete ne kadar çok ihtiyaç duyulduğunu anlamış olduk.

⁴³ RNK, c. 1, s. 689.